

Savaş Meydanlarından Türkiye ve Avusturya Ders Kitaplarına Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri *

Senem GÖNENÇ**

Makale Bilgisi	ÖZET
Makalenin Geliş Tarihi: 04.6.2020	Bu çalışmada, Mohaç Meydan Savaşı'ndan (1526) I. Dünya Savaşı'na (1914-1918) kadar olan süreçte Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkileri ders kitaplarına yansıyan yönüyle birlikte ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle iki imparatorluk arasında vuku bulan belli başlı askerî ve siyasi olaylara değinilmiştir. Ardından Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) imparatorluklarının 'yaşayan mirasları' olan Türkiye ve Avusturya Cumhuriyetlerinde 2016-2017 öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ve Geschicte und Sozialkunde/Politische Bildung (Zeitbilder 2, 3 ve 4) ders kitaplarında bu olaylardan hangilerinin ön plana çıkarıldığına ve diğer tarafın nasıl yansıtıldığına dair izler sürülmüştür. Tarihsel araştırma ile durum çalışmasının unsurlarını barındıran çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiş ve betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda Zeitbilder 2, 3 ve 4 ders kitaplarında genel olarak askerî ve siyasi ilişkilerden bahsedildiği, kültürel ilişkilere yer verilmediği, I. Dünya Savaşı'ndaki müttefikliğe yüzeysel değinildiği, buna karşın İstanbul'un Fethi ve II. Viyana Kuşatması olaylarına geniş ölçüde yer verildiği görülmektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkileri hakkındaki bilgilerin İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı'nda yer bulduğu, bu kitapta iki imparatorluk arasında yaşanan askerî ve siyasi olaylar yanında, kültürel etkileşimden de bahsedildiği, ayrıca Avusturya Elçisi Busbecq'ten Türklerle ilgili olumlu düşüncelere sahip olduğunu gösteren alıntılar yapıldığı ve I. Dünya Savaşı'ndaki müttefiklik üzerinde daha çok durulduğu, böylece Avusturya'ya yönelik olumlu duygular beslenmesine bir ölçüde katkı sağlandığı tespit edilmiştir.
Makalenin Kabul Tarihi: 26.6.2020	

Anahtar Kelimeler: Avusturya, Ders Kitabı, Habsburg, Osmanlı, Sosyal Bilgiler, Türkiye

From Battlefields to Textbooks of Turkey and Austria the Ottoman and the Habsburg (-Lothringen) Relations

ABSTRACT

In this study the Ottoman and the Habsburg (-Lothringen) relations during the period from the Battle of Mohács (1526) to the First World War (1914-1918) were handled with its reflected aspects in the textbooks. In this regard, primarily the main military and political events that took place between the two empires were mentioned. Then, in Turkey and Austria which are "living heritage" of the Ottomans and the Habsburgs, in the Social Studies and Geschicte und Sozialkunde/Politische Bildung (Zeitbilder 2, 3 and 4) textbooks were taught in the 2016-2017 academic year, traces of which of these events were brought to the fore and how the other side was reflected were traced. This study contains elements of historical research and case study. The datas of this study were obtained through document analysis and analyzed by descriptive analysis method. As a result of the research, in the Zeitbilder 2, 3 and 4 textbooks military and political relations are mentioned in general but cultural relations are not included, the alliance in the First World War was superficially referred, however, it is seen that there is given wide place to the Conquest of Istanbul and the Battle of Vienna events. In the Social Studies textbooks, the information about the

* Bu makale Prof. Dr. Mustafa AYDIN'ın danışmanlığında gerçekleştirilen "Osmanlı-Avusturya Macaristan İmparatorluğu ilişkileri (1908-1914) ve Ders Kitaplarına Yansımaları" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, senem.gonenc@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3267-7580, Türkiye.

relations between the Ottoman and the Habsburg (-Lothringen) is included in the 7th Grade Social Studies Textbook. In this textbook, besides the military and political events between the two empires, the cultural interaction is also mentioned. In addition, it was determined that the work of the Austrian Ambassador Busbecq was quoted as showing that he had positive thoughts about the Turks, and that the alliance in the First World War was emphasized more. Thus, it is understood that this book contributed to the feeding of positive emotions towards Austria.

Keywords: Austria, Textbook, Habsburg, Ottoman, Social Studies, Turkey

1. GİRİŞ

Osmanlılar ile Habsburglar Macaristan ve Balkanlar'daki çıkar çatışması nedeniyle uzun yıllar mücadele ettiklerinden (Çeliker, 1983: 20) aralarındaki ilişkiyle ilgili olarak hatırlara daha çok, rekabet ve savaştan oluşan 'şiddetli geçimsizlik' türünden bir ilişki gelmektedir (Eldem, 2006: 125). Nitekim Avusturya'nın Türklerle doğrudan teması geçtiği 1526'daki Mohaç Meydan Savaşı'ndan 1683'teki II. Viyana Kuşatması'na kadar yaklaşık 150 yıl süren dönem Avusturya tarih kitaplarında 'Türk Tehlikesi' (Türkengefahr) ya da 'Türk Çağı' (Türkenzeit) olarak adlandırılmıştır (Çeliker, 1983: 9). İmparator II. Rudolf (1576-1612) Türk tehlikesi karşısında halkın Türklere karşı nefret ve intikam duygularını artırmak için 'Türk Çanı' (Pummerin) denilen bir gelenek kurmuş; halk her gün sabah, öğle ve akşam çalan Türk Çanı üzerine kiliselere giderek Türklere karşı kendilerini koruması ve yardımcı olması için Allah'a dualar etmiştir (Çeliker, 1983: 27). Türk akınlarının neden olduğu maliyet 'Türk Vergisi' (Türkensteuer) olarak adlandırılan özel bir vergi ile karşılanmaya çalışılmıştır (Özsoy, 2016: 16). 16. Yüzyılın ilk yarısında Türklere karşı daha çok asker yardımı şeklinde gerçekleşen her türlü yardım (Türkenhilfe) ise daha sonra tamamen para olarak tahsil edilmeye başlanmıştır (Özsoy, 2016: 16).

Türklerin Macaristan içlerine ve Avusturya topraklarına kadar dayanması (Savaş, 2002: 562) iki defa kuşattıkları, ancak ele geçiremedikleri Viyana'nın en içlerine kadar hatıralarının girmesini kaçınılmaz kılmıştır (Sevük, 1944: 75). Avrupa'yı Osmanlı Devleti'ne karşı savunmak Orta Avrupa'da Habsburgların görevi olduğundan (Tuncer, 2008: 58) Avusturyalılar da 16. ve 17. yüzyıllarda doruğa ulaşan Türk tehlikesini Viyana kapıları önünde durdurmuş olmakla övünmüş ve bundan gurur duymuşlardır (Çeliker, 1983: 1). Edebiyat tarihçisi, siyasetçi ve gazeteci İsmail Habib Sevük (1892-1954) de artık Avusturya Cumhuriyeti'nin başkenti olan Viyana'ya yaptığı gezi sırasında Viyana Kuşatması'nın izlerinin hâlâ canlı tutulduğuna dair izlenimlerini şu ifadelerle kaleme almıştır:

Viyana'yı gezerken 'Vatan cephesi teşkilâtı' binasının duvarında yepyeni bir mermer kitabe gördük: Türklerden kurtuluşlarının 250 inci yıldönümü için konmuş. Bizden birkaç ay önce yapılan bu dönüm şenliklerinin uğultuları biz orada iken hâlâ duyuluyordu. Demek iki buçuk asırdır o kurtuluşu anmaktan büyük bayram bulamıyorlar. Kurtulan onlarsa kuşatan bizdik; duran onlardı, giden biz; çiğnendiler, çiğnedik; sevinmek onlarsa övünmek bizim değil mi? Övünmek mi, anmıyoruz bile. Dünden gelmi(e)yen gün yarına gitmiyor. Başkaları dünün habbelerini güne kubbe olarak getirirken en büyük kubbelerimizi habbe gibi bırakmak: Bizim diyarda unuttuğumuz tarihi orada şahlanırken gördüm (Sevük, 1944: 70-71).

Yüzyıllar boyunca birbirlerini düşman olarak gören ve mevcudiyetini diğerine karşı verdiği mücadelenin başarısına bağlayan (Eldem, 2006: 125) bu iki imparatorluk tarihin uzun ömürlü barışlarından biri olan Zıstovi Antlaşması'ndan (1791) sonra silahlı çatışmaya girmemiştir (Tuncer, 2008: 20). Daha sonra her iki imparatorluk da silah mücadelesini 20. yüzyılın başlarında Galiçya cephesinde bir silah müttefikliğine dönüştürüp (Beydilli, 1991: 177), kendilerini aynı safta bir araya getiren I. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkmışlardır (Eldem, 2006: 125). 19. Yüzyılda kökten değişimlere uğramış bir Avrupa'da başka bir çağın son temsilcileri olarak benzer şekillerde hayatta kalma mücadelesi verdikten sonra (Eldem, 2006: 125) yerlerini

kendilerinden doğacak, ulusal nitelikte, Türkiye ve Avusturya Cumhuriyetlerine bırakarak tarih sahnesinden de birlikte ayrılmışlardır (Beydilli, 1991: 177).

Öte yandan tarihî olayların yansıtıldığı ders kitapları da diğer tarafın nasıl görülüp değerlendirildiğine ilişkin önemli veriler sağlayan kaynaklardandır. Şıpkı Kahramanı Askerî Mektepler Nazırı Süleyman Paşa (1838-1892), Târih-i Âlem adlı eserinin girişinde; askerî mekteplerin başına geçince bu mekteplere gerekli olan kitapların tercümelerini uzmanlarına havale ettiğini, ancak sıra tarihe gelince Avrupa’da neşredilen bütün tarih kitapları ya İslam dinine ya da Türklüğe iftiralarla dolu olduğundan bu kitaplardan hiçbirinin tercüme edilip, mekteplerde okutulamayacağını düşündüğünü, bu nedenle mekteplerde okutulacak tarih kitabının yazılması işini kendi üzerine aldığını belirtmektedir (Gökalp, 1970: 8). Nitekim 1960’ta basılan ve Avusturya ordusundaki askerlere ders kitabı mahiyetinde okutulan askerî ders kitabında yer alan aşağıdaki ifadeler bugün iyi ilişkiler içinde olunan Avusturya Cumhuriyeti’nin, tarihe intikal etmiş olaylar bakımından da olsa, Türkleri askerlerine tanııtış şeklinin üzücü ve düşündürücü olduğunu göstermektedir (Österreichisches Soldatenbuch’tan aktaran Çeliker, 1983: 41):

Avusturya, 1526’dan (Mohaç) beri Orta Avrupa’nın Türklere karşı korunmasını üzerine almış ve bu bölgeleri, Macarların ve Hristiyan Balkan halkının katlanmak zorunda kaldığı Türk egemenliğinin korkunç yıkımından korumuştur. 1529’da Türkler, 250.000 kişilik bir kuvvetle ilk kez Viyana önlerine geldiler. Kuşatma, Kont Niklas Salm’ın komutasında püskürtüldü. Bu andan itibaren Avusturya’nın doğu sınırı, açık ve daima kanlı bir sınır olmuştur. Türk akıncıları, ayrıcasız hemen her yıl vadiler boyunca Alpler’e kadar ilerlediler, öldürdüler, yağmaladılar, haraca kestiler.

Osmanlılar ile Habsburglar (-Lothringenler) arasında tarihte vuku bulan olayların günümüz Türkiye-Avusturya ilişkilerinden ayrı tutulamayacağı ve bu olayların yansıtılış biçimlerinin günümüzdeki ilişkiler üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da Osmanlılar ile Habsburglar (-Lothringenler) arasındaki belli başlı askerî ve siyasi olaylar ele alınırken ilişkilerin nereden nereye geldiği konusunda devlet ideolojisi aktarımı rolüne atfen günümüz Türkiye ve Avusturya ders kitaplarından yararlanılmıştır. Böylece tarafların ortak tarihlerinde vuku bulan olaylardan hangilerini ön planda tuttukları, bunları nasıl yansıttıkları ve bunların günümüz ilişkilerini nasıl etkileyebileceği ortaya koyulmuştur.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Geçmişî anlamaya yönelik tarihsel araştırma (Gay, Mills ve Airasian, 2009: 12) ile günümüz ders kitapları üzerinden sınırlı bir olguyu ortaya koyması nedeniyle durum çalışmasının (Creswell, 2007: 13; Merriam, 2015: 41) unsurlarını barındıran bu araştırmanın yöntemi nitel-yorumsal çözümlemenin klasik bir alanı olan doküman incelemesidir (Mayring, 2011: 51-52). Bu çalışmada doküman incelemesi aynı zamanda araştırmanın veri toplama yöntemini de ifade etmektedir.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkilerini ele alan kitap, makale, ansiklopedi maddesi ve tezlerden istifade edilmiştir. Keza geçmişten günümüze devam eden bu ilişkiye bağlı olarak Türklerin ve Avusturyalıların öteki taraf olarak bir diğerini ders kitaplarına ne şekilde yansıttıklarını ortaya koyabilmek için 2016-2017 öğretim yılında Türkiye’de ilkökul ve ortaokulda (4, 5, 6 ve 7. sınıflarda) okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarından ve Avusturya’da 10-14 yaşları arasındaki çocukların devam ettikleri dört yıl süreli Neue Mittelschulen ve AHS-Unterstufe’de (2, 3 ve 4. sınıflarda) okutulan Geschichte und Sozialkunde/Politische Bildung ders kitaplarından (Zeitbilder 2, Zeitbilder 3, Zeitbilder 4) yararlanılmıştır. Bu kitaplar 2016-2017 öğretim yılında Türkiye’de ve Avusturya’da okutulan ders kitabı listelerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 141).

2.3. Verilerin Çözülmesi

Doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256). Bulgular ayrıntılı bir biçimde betimlenmiş ve okuyucuya yorumsuz olarak sunulmuştur. Açıklama ve yorumlar ise ayrı bir bölümde değerlendirilmiştir. Bu şekilde okuyucuların yalın hâli ile toplanan bulguları inceleyebilme, varılan sonuçlarla tutarlılığını ve bu sonuçların geçerliliğini yargılayabilme fırsatı bulmaları amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 97).

3. BULGULAR

3.1. Mohaç Meydan Savaşı'ndan (1526) I. Dünya Savaşı'na (1914-1918) Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkileri

Sultan I. Süleyman (1520-1566) tahta çıktığında atalarından Bosna'dan İran'a uzanan bir imparatorluk devralmış (Eldem, 2006: 109-110) ve imparatorluğun fetih dinamiğini Avrupa'nın Hristiyan devletlerine çevirmiştir (Savaş, 2002: 555). Daha saltanatının ilk yılında (1521) Belgrad'ı ele geçirmiştir. Belgrad, Orta Avrupa'nın kilidi konumunda bulunduğundan bu durum Orta Avrupa'da bir panik havasının esmesine ve zihinlerde Türk tehlikesinin yer etmesine neden olurken, aynı zamanda Avrupa'ya karşı yönelişin ilk adımını oluşturmuştur (Çeliker, 1983: 21). Kanuni'den sadece bir yıl önce, 1519'da Avusturya Arşidüklüğü'nün tahtına ise Habsburg hanedanından V. Karl (Şarlken) (1519-1521) çıkmıştır. V. Karl, fetih yerine veraset yoluyla kendisine intikal eden Felemenk, Avusturya ve İspanya toprakları (Amerika'daki yeni yerleşimler dâhil olmak üzere) ile muazzam bir imparatorluğun oluşumunu beraberinde getirmiştir (Eldem, 2006: 110). Artık Batı'ya doğru yönelen Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısında Mukaddes Roma Cermen (Alman) İmparatorluğu bünyesinde (Beydilli, 1991: 174) iddialı bir rakip konumunda Avusturya'nın varlığından bahsetmek mümkündür (Eldem, 2006: 110).

Belgrad'ın fethinden sonra Osmanlılar, tüm güçleriyle Macaristan'a yüklenmişlerdir (Savaş, 2002: 555). 1526'da Mohaç ovasında Macar ordusunu yenilgiye uğratarak Macar İmparatorluğu'na son vermişler ve Budin'i (Budapeşte'yi) zapt etmişlerdir (Çeliker, 1983: 21). Böylece Türklerin Orta Avrupa'ya yerleşme süreci başlamıştır. Kanuni Mohaç Muharebesi'nde ölen Macar Kralı Layoş'un (II. Ludwig) (1506-1526) yerine Macar soylularından Yanoş Zapoli (Jan Zapoly)'yi (1526-1540) seçtirirken (Çeliker, 1983: 22) Avusturya Arşidüğü I. Ferdinand (1521-1564) bu seçimi tanımayarak kız kardeşi Maria adına hanedanın Macar toprakları üzerinde miras hakkı olduğu iddiasında bulunup (Çelebi, 2012: 55), Macar soyluları aracılığıyla kendisini Macar Krallığı'na seçtirmiştir (Çeliker, 1983: 22). Bu gelişme Macaristan'da kontrol ve hâkimiyet için Hristiyan Batı'nın Sezarî ile İslam'ın Osmanlı Sultanını iki rakip hâline getiren yeni bir askerî ve siyasi durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır (Savaş, 2002: 556). Neticede Kanuni, Yanoş'u tekrar Macar tahtına oturttuğu gibi 27 Eylül 1529'da da Viyana'yı kuşatmıştır (Çeliker, 1983: 22; Uzunçarşılı, 1988: 313-314).

I. Viyana Kuşatması iki devlet arasındaki ilişkileri çok daha ileri bir safhaya taşımıştır (Savaş, 2002: 557). Türk ilerleyişinin 1529'da Viyana kapılarına kadar gelmesiyle beraber, Habsburglar uzunca bir süre kendilerinin 'ululama hediyesi', Türklerin ise 'haraç' olarak adlandırdıkları bir tür vergiyi vermeye mecbur olmuşlardır (Beydilli, 1991: 174).

1579 yılı başlarında Avusturya hükûmeti Osmanlı hükûmetine başvurarak, yıllık vergilerini düzenli ödedikleri hâlde sık sık topraklarına saldırılarda bulunulduğundan yakınmıştır. Ancak kendileri de saldırıdan geri durmadıkları gibi 1580 yılından itibaren saldırılarını daha da artırmışlardır (Çeliker, 1983: 27). Bu gelişmelerin akabinde 4 Temmuz 1593'te Osmanlı İmparatorluğu Avusturya'ya harp ilan etmiştir (Çelebi, 2012: 99-100; Çeliker, 1983: 27). 1593-1606 yılları arasında vuku bulan ve 'Uzun Türk Savaşları' (Beydilli, 1991: 174) adıyla anılan savaş dönemi ise 11 Kasım 1606'da imzalanan Zitvatorok Antlaşması ile sona ermiştir (Papp, 2013: 474). Bu antlaşma, Avusturya İmparatorunun Osmanlı Sultanıyla eşit olduğunun kabul edilmesi ve Avusturya'nın yıllık vergilerinin sona erdirilmesi gibi kuvvetler dengesinin artık sağlanmaya

başladığına dair emareler göstermesi bakımından Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak nitelendirilmiştir (Beydilli, 1991: 174).

İki ülke arasındaki barış hâlinin 1662’de tekrar silahlı bir mücadeleye dönüşmesi ise Erdel’in iç meselelerine Avusturya’nın müdahil olması üzerine gerçekleşmiştir (Beydilli, 1991: 174). St. Gotthard’da gerçekleşen bu mücadelede her ne kadar Raumund Graf von Montecuccoli (1609-1680), Köprülü Fazıl Ahmed Paşa (1635-1676) kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğratmışsa da (Kolçak, 2012: 154) Avusturya, 1664’te imzalanan Vasvar Antlaşması ile Uyvar gibi önemli bazı kalelerini elden çıkarmak zorunda kalmıştır (Beydilli, 1991: 174).

Vasvar Antlaşması’nın hükümleri ise 1683’te vuku bulan II. Viyana Kuşatması’na kadar geçerli kalmıştır. Nitekim Macarlar, Tököli İmre (1657-1705) adlı bir prensin etrafında toplanarak kendilerine karşı oldukça sert bir yönetim uygulayan Avusturyalılara başkaldırmış (Çeliker, 1983: 30) ve Tököli bu mücadelede başarılı olamayarak Osmanlı Devleti’nden yardım istemiştir (Mufassal Osmanlı Tarihi, 1960: 2140). Bunun üzerine şanını artırarak, saray nezdindeki konumunu güçlendirmek isteyen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1634/1635-1683) (Köhbach, 1984: 241), Tököli’yi Osmanlı himayesine almış ve Tököli’nin Avusturya topraklarındaki harekâtına Türk birlikleri de katılmıştır. Böylece Vasvar Barışı Osmanlılar tarafından ihlal edilmiştir (Çeliker, 1983: 30). Barış ihtimalinin kalmadığını gören Avusturya (Çelebi, 2012: 115; Çeliker, 1983: 31), kendine müttefikler aramaya başlamış ve Papa XI. Innocent (1611-1689) de Hristiyan devletleri Türklere karşı birleşmeye çağırmıştır (Çeliker, 1983: 31). Neticede ‘Mukaddes İttifak’ adı verilen bu ittifaka karşı dört cephede (Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya) savaşıyan Osmanlı Devleti için adeta bir bozguna dönüşen Viyana başarısızlığı, Türkleri kayıplarını sineye çekecekleri bir barışa zorlamıştır. Türkler, 26 Ocak 1699’da Avusturya, Lehistan ve Venedik ile imzalanan Karlofça Antlaşması’yla Banat (Tımişvar) ve Erdel dışındaki tüm Macar topraklarını Avusturya’ya bırakırken, bu antlaşma karşı tarafın dikte ettirmeyi başardığı barış antlaşmalarının ilki olarak Osmanlı Devleti’nin Avrupa ile olan ilişkisinde bir başka dönüm noktası olarak tarihteki yerini almıştır. Böylece gerileyen Osmanlı gücü yerini Avusturya’ya bırakmıştır (Beydilli, 1991: 174-175).

Karlofça Barışı’na rağmen Venediklilerin Akdeniz’de Osmanlı gemilerine saldırımları ve Mora halkının Katolik zulmüne karşı ayaklanmaları 1714 yılı sonlarında Osmanlıları Venediklilerle savaşmak üzere Mora seferini yapmak zorunda bırakmıştır (Çelebi, 2012: 183; Çeliker, 1983: 34). Bu harekât neticesinde Mora, Girit ve Akdeniz’de bazı adalar Venediklilerden geri alınmıştır. Ancak Avusturya, Mukaddes İttifak’a dâhil devletlerle ayrı ayrı yapılmış olan Karlofça Barışı’nı bir bütün sayıp, Mora’nın fethiyle barış antlaşmasının ihlal edilmiş olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Venedik’in uğradığı zararın tazmin edilmesini istemiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, 24 Nisan 1716’da Nemçe Seferi’ni başlatmıştır (Çeliker, 1983: 35). Bu savaşta (1716-1718) Prens Eugen (1663-1736) komutasındaki Avusturya kuvvetleri karşısında Sadrazam Ali Paşa (1667-1716) şehit olup, komutasındaki Osmanlı ordusu ağır bir yenilgi alırken, 21 Temmuz 1718’de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile de Balkanlar’daki Osmanlı hâkimiyeti ağır bir darbe yemiştir (Beydilli, 1991: 175). Zira Belgrad ile Tımişvar Avusturya’ya bırakılmış (Kurat, 1993: 249), daha önce kısmen elden çıkan Macaristan ise tamamen kaybedilmiştir (Emecen, 2007: 496).

Pasarofça Antlaşması iki devlet arasında ancak 19 yıllık bir barış dönemi sağlayabilmiştir. Nitekim Rusların Kırım, Kafkasya ve Lehistan’a yaptığı saldırılar üzerine Osmanlı İmparatorluğu 1736’da Rusya’ya sefer açmak zorunda kalmıştır (Çeliker, 1983: 35). Rusların müttefiki durumunda bulunan Avusturya, önceleri taraflar arasında aracı olmak ister gibi görünmüşse de Rusya’nın zorlaması ile 12 Temmuz 1737’de Osmanlılar aleyhine savaşa girerek, Niş kalesini zapt etmiştir (Çeliker, 1983: 36; Kurat, 1993: 276). Mamafih 1737-1739 savaşıdan mağlup çıkan Avusturya, Fransa’nın aracılığıyla sona eren bu savaşta bir felaketin eşiğinden dönmüştür (Eldem, 2006: 112). 18 Eylül 1739’da imzalanan Belgrad Antlaşması ile Belgrad’ı ve Banat hariç Pasarofça Antlaşması’yla kazandığı yerleri geri vermek zorunda kalmıştır (Beydilli, 1991: 175; Karagöz, 2008: 283-284). Öte yandan bu yenilgi Avusturya’nın Doğu’ya doğru ilerlemesine ket vurup, gelecek yüz kırk yılda

Balkanlar'daki sınırlarının çok fazla değişmeden kalmasına yol açarken 1787 yılına kadar sürecek uzun bir barış döneminin de kapılarını açmıştır (Beydilli, 1991: 175).

1787'de Küçük Kaynarca Antlaşması'nın ihlali ve Rusların gittikçe artan baskıları yüzünden Türkler, Ruslara tekrar harp ilan etmek zorunda kalmışlardır (Araz, 2014: 10-11). Avusturya; Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında başlayan bu savaşa ertesi yıl katılmaya karar vermiş ve Avrupa'daki Osmanlı topraklarını Rusya ile paylaşma ümidine kapılmıştır (Eldem, 2006: 113). 1783'te Ruslar tarafından işgal ve ilhak edilerek elden çıkan ilk İslam toprağı olan Kırım'ın fethini amaçlayan Osmanlı İmparatorluğu (Tuncer, 2008: 17), böylece 1787-1791/1792 yıllarında vuku bulan savaş ile iki zorlu düşmana karşı mücadele etmiştir (Beydilli, 1991: 175). İlk aşamadaki Osmanlı zaferlerinden sonra Avusturya; üstünlük kazanmayı, hatta 1789 Ekim'inde Belgrad'ı almayı başarmış, Ada Kalesi'ni işgal etmiştir (Uzunçarşılı, 1995: 555). Ancak bu başarılarla rağmen II. Joseph'in kendi ülkesinde giriştiği reformların getirdiği huzursuzluklar (Beydilli, 1991: 175), Fransız İhtilali'nin (1789) tüm Avrupa monarşileri için bir tehdit oluşturacak duruma gelmesi (Beydilli, 1991: 175; Çeliker, 1983: 37), 11 Temmuz 1789'da İsveç ile Osmanlı Devleti'nin bir anlaşma yapması (Tuncer, 2008: 18), keza Prusya'nın 31 Ocak 1790'da Osmanlı Devleti ile bir ittifak yapması (Çeliker, 1983: 37) gibi gelişmeler II. Joseph'ten sonra tahta çıkan yeni hükümdar II. Leopold'ü (1790-1792) Osmanlılar ile 19 Eylül 1790'da Reichenbach Mütarekesi'ni imzalamak zorunda bırakmıştır (Beydilli, 1991: 175). Bu sayede Osmanlılar, ciddi bir toprak kaybı yaşamadan 4 Ağustos 1791 tarihinde Avusturya ile Zıştovi Antlaşması'nı (Kurtaran, 2006: 367) ve 9 Ocak 1792 tarihinde Rusya ile Yaş Antlaşması'nı yapabilmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile olan son savaşı da Zıştovi Antlaşması ile biten savaş olmuştur (Beydilli, 1991: 175; Çeliker, 1983: 37; Kurat, 1993: 291).

19. Yüzyılın başından itibaren iki imparatorluk arasındaki ilişkiler tamamen diplomasi alanına kaymış ve hiçbir şekilde silahlı çatışmaya dönüşmemiştir. Bu nedenle Zıştovi Barışı tarihin uzun ömürlü barışlarından biri olmuştur (Çeliker, 1983: 37). Bu aynı zamanda Avusturya'nın Avrupa'yı Osmanlı Devleti'nden korumak olan tarihî misyonunu da yerine getirmiş olması anlamına gelmiştir. Artık Avusturya'nın yeni misyonu Osmanlı topraklarını Avrupa güç dengesini sağlamak üzere Fransız ve Rus saldırılarından korumak olmuştur (Tuncer, 2008: 60-61). Nitekim her iki imparatorluk da çok uluslu yapılarından dolayı Fransız İhtilali'nden beri giderek etkili olmaya başlayan milliyetçilik akımı karşısında hassasiyet gösterdiklerinden muhafazakârlığın en ateşli savunucusu olan Şansölye Metternich'in (1809-1848) Avusturyası ile Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarları büyük ölçüde örtüşmüştür (Eldem, 2006: 115). Metternich, Osmanlı yönetimine yönelik vuku bulan isyanların Rus nüfuzunun yayılmasına olanak sağlayacağını düşünmüş ve bu dönemde Avusturya; Sırp (1804), Rum (1821) ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa (1833) isyanları örneklerinde görülebileceği üzere Osmanlı politikasına arka çıkan bir tavır sergilemiştir (Beydilli, 1991: 175; Eldem, 2006: 115; Tuncer, 2008: 110, 114, 119). Bu minvalde Osmanlıların Avrupa modelini kısmen de olsa kabul etmek yolunda attıkları en önemli adımlardan biri olan Tanzimat Fermanı (1839) da Metternich'in muhafazakâr görüşüne göre fazla liberal bir girişim olarak algılanmıştır (Eldem, 2006: 116). Zira bu husus Avusturya gibi çok uluslu bir imparatorluk için de olumsuz bir örnek teşkil edebilirdi (Tuncer, 2008: 132).

1848 ihtilallerinde Avusturya'da vuku bulan Macar-Leh ayaklanması neticesinde ülkeden kaçan Macar ve Leh milliyetçilerin Osmanlı topraklarına iltica etmeleri ve Avusturya'nın baskılarına rağmen Osmanlı Devleti'nin bunları iade etmek istememesi ise Osmanlı ile Avusturya İmparatorluğu arasında mülteciler meselesinin doğmasına ve iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır (Beydilli, 1991: 176; Nazır, 1999: 176). Bununla birlikte iki ülkenin siyasi ilişkilerinde ortak çıkarları baskın çıkmış ve bunun somut bir örneği birkaç yıl sonra Osmanlı İmparatorluğu'yla Rusya'yı bir kez daha karşı karşıya getiren Kırım Savaşı'nda görülmüştür (Eldem, 2006: 117). 1853'te gerçekleşen bu savaş, 1854'te İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti yanında savaşa katılmalarıyla bir anda genişlerken (Beydilli, 2007: 169) savaşın başında tarafsız kalan ve bu savaşa doğrudan katılmayan Avusturya, kendi nüfuz alanında gördüğü Eflak ve Boğdan'ın Ruslar tarafından ele geçirilmesinin ardından Tuna prensliklerinden Rus kuvvetlerini tahliye etmek için harekete geçmiştir. Bu amaçla Osmanlı Devleti ile 14 Haziran 1854'te Boyacıköy Antlaşması'nı yapmıştır. Rusların Batı

Karadeniz’de olası hareketlerine karşı kesin bir tavır alarak, müttefik kuvvetlere önemli destekte bulunmuş ve nihayet Rusya’yı Eflak ve Boğdan’dan çekilmek mecburiyetinde bırakmıştır (1854) (Beydilli, 1991: 176).

1867’de Avusturya İmparatorluğu; Avusturya ile Macaristan ‘İkili Krallık’, yani Macaristan’ın Avusturya ile eşit haklara sahip ve iç idaresinde tamamen serbest bir krallık olarak devletin yarısını teşkil ettiği, Avusturya İmparatorunun aynı zamanda Macaristan Kralı olduğu dualizm esası üzerine yeniden düzenlenmiştir (Avusturya Macaristan Hükûmeti ve Ordusu, 1914: 3). Böylece imparatorluk dış politikada kanatlarından biri olarak Macar Krallığı’nın eski sınırlarına ulaşmak arzusuyla Balkan meselelerine ilgisini artırmış ve güney sınırının güvende tutulması için Bosna-Hersek oldukça önemli hâle gelmiştir (Beydilli, 1991: 176). Balkanlar’daki Osmanlı hâkimiyetinin 1875’te çıkan Hersek İsyanı’yla (Çakmak, 1996: 75) sarsıldığı bir zamanda İkili Monarşi’nin Dışişleri Bakanı Andrassy (1871-1879), kendi adıyla anılmakla beraber diğer büyük devletlerle birlikte tespit edilen ve içeriğinde Osmanlı Devleti’nden bazı ıslahatlar yapmasının istendiği notayı Bâbiâli’ye vermiştir (Beydilli, 1991: 176; Mahmud Celâleddin Paşa, 1983: 71-76). 93 Harbi olarak da zikredilen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nın ardından imzalanan 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması’yla da İkili Monarşi’ye Bosna-Hersek’i işgal ve idare etme hakkı tanımıştır (Beydilli, 1991: 176; Olaş, 2007: 29). Bundan 16 gün sonra başlatılan işgal, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları arasındaki ilişkilere oldukça zarar vermiştir (Beydilli, 1991: 176). İlişkilerin normale dönmesi 21 Nisan 1879 tarihinde yapılan Yenipazar Antlaşması ile gerçekleşmiştir (Beydilli, 1991: 176; Drekanda, 2013: 30).

Öte yandan Makedonya meselesinde (1878-1913) Avusturya-Macaristan ile Rusya arasındaki politik uzlaşma Balkanlar’daki statükonun korunmasında mühim bir rol oynamıştır (Beydilli, 1991: 176). 1907 yılının sonuna gelindiğinde İkili Monarşi’nin Dışişleri Bakanı Aehrenthal (1906-1912), Rusların iyi niyeti henüz devam ederken Avusturya demir yollarını Rumeli demir yollarına bağlayacak Sancak demir yolu projesini gündeme getirerek, Avusturya-Macaristan’ın çıkarları konusunda bir hamle yapmıştır (Bridge, 2013: 66; Yılmazata, 2013: 100). Bu durum statükonun Avusturya lehine bozulması anlamına geldiğinden Rusya ve Balkan hükûmetleri tarafından endişe ile karşılanmıştır (Yılmazata, 2013: 110). Osmanlı Sultanının 4 Şubat 1908’de söz konusu proje için ‘lütufkâr bir irade ihvan etmesi’ ise bir bakıma Avrupa devletler konseyini parçalayan ve Makedonya’da Mürtzsteg güçlerinin örgütlemekte oldukları adli reformlar tehdidinden kurtaran bir ‘nifak tohumu’ ekmiştir (Bridge, 2013: 66). Bu proje her ne kadar gerçekleştirilememiş (Yılmazata, 2013: 119) de olsa Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları arasındaki ilişkiler 1908 yılının başlarında yakınlaşmaya başlamıştır (Bridge, 2013: 67). Mamafih bu olumlu hava Osmanlı Devleti’nde Meşrutiyetin ikinci kez ilanının ardından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun 5 Ekim 1908’de yaklaşık 30 yıldır işgal ve idare ettiği Bosna-Hersek’i ilhak etmesiyle dağılmıştır (Beydilli, 1991: 176; Özkan, 2002: 89; Yılmazata, 2013: 141). İlhaka mukabil Türkler İkili Monarşi’yi ciddi bir maddi tazminat ödemeye zorlamak veya ilhaknameyi tamamen iptal edebilmek umuduyla Avusturya mallarını boykot etmeye başlamışlardır (Çetinkaya, 2004: 103; Elmacı, 1996: 15). Nihayetinde 26 Şubat 1909’da Osmanlı Devleti’nin, 2.5 milyon Osmanlı lirası tazminat karşılığında ilhakı resmî olarak tanınmasıyla ilişkiler normale dönmüştür (Beydilli, 1991: 176; Möhring, 1978: 47). Ne var ki bu ilhak Osmanlı Devleti’nin ardından mirasını paylaşmayı bekleyen diğer devletlere de aradıkları fırsatı vermiştir. Nitekim bu tasfiye hareketinin diğer sonuçları Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilanı (1908), Girit’in Yunanistan’a ilhakı (1908) ve Trablusgap (1911) ile Balkan savaşları (1912-1913) olmuştur (Beydilli, 1991: 176).

28 Haziran 1914’te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Veliahdı Franz Ferdinand ve eşinin Saraybosna’da bir Sırp milliyetçisinin suikastı sonucu hayatlarını kaybetmeleri I. Dünya Savaşı’nın fitilini ateşlemiştir (Avusturya Macaristan Hükûmeti ve Ordusu, 1914: 32; Eldem, 2006: 123). 28 Temmuz 1914’te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan’a savaş ilan etmiştir (Eldem, 2006: 123). 11 Kasım 1914’te de Osmanlı Devleti Avusturya’nın müttefiki olarak savaş ilan edip (Keskin, 2006: 17), İtilaf Devletleri’ne karşı verilen savaşın ağır yükü altına girmiştir (Beydilli, 1991: 177). Böylece Avrupa’nın iki ihtiyar imparatorluğu sonlarını getirecek olan bir maceraya da birlikte sürüklenmişlerdir (Eldem, 2006: 124). Bu savaşta Osmanlı İmparatorluğu birkaç top ve bir miktar askerî malzeme dışında Avusturya’dan büyük bir yardım görmezken (Çeliker, 1983: 40), 15. Kolordu birliklerini Galiçya’ya göndermiştir (Dağlar, 2006: 51). Bulgaristan’a da Üçlü

İttifak yanında savaşa girmesi için arazisinden az da olsa bir miktar toprak vermiştir (Çeliker, 1983: 40). Nitekim savaş neticesinde Avusturya-Macaristan 4 Ekim'deki mütarekeyi takip eden bir buçuk aylık süre içinde tamamen dağılmıştır (Eldem, 2006: 124). Macarlar, Çekler, Slovaklar, Yugoslavlar bu birlikten ayrılarak Macaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya devletleri olarak ve Avusturya ise 'Alman Avusturya' adı altında kurulmuştur (Eldem, 2006: 125). Osmanlı İmparatorluğu ise 30 Ekim'de imzaladığı mütarekenin ardından işgale uğramış ve Atatürk önderliğinde Anadolu'da başlayan direniş hareketiyle uzun bir mücadeleden sonra işgalden kurtulmayı başarmıştır (Çeliker, 1983: 1; Eldem, 2006: 125). 1922'de saltanat kaldırılarak, ertesi sene Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur (Eldem, 2006: 125).

3.2. Türkiye ve Avusturya Ders Kitaplarında Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri

3.2.1. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 1. Kitap (Şahin, Özen ve Midilli, 2016a), İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 2. Kitap (Şahin, Özen ve Midilli, 2016b), İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 3. Kitap (Şahin, Özen ve Midilli, 2016c), İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı (Özensoy ve Aynacı, 2016) ve İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı'nda (Karabıyık, 2014) Habsburglar ya da Avusturya hakkında bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir.

3.2.1.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı'nda Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri

İstanbul'daki kadar geniş müsamahaya hiçbir yerde rastlanmaz. Orada her din ve mezhebin kendi mabedi vardır. Türkler diğer dinlere karşı kin duymazlar. Fatih bir millet olan Türkler, idareleri altındaki çeşitli milletleri Türkleştirmeye çalışmamış, onların din ve âdetlerine saygı göstermişlerdir. Romanya için Rus veya Avusturya idaresi yerine Türk idaresi altında yaşamak bir talih eseri olmuştur. Zira aksi takdirde bugün Romen milleti diye bir millet olmayacaktı.

Ahmed Djevad, *Yabancılar Göre Eski Türkler*, s. 78-79

Şekil 1 *Yabancılar göre eski Türkler*

Şekil 2 *Mehter takımı*

İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı'nda "*Osmanlı'da Hoşgörü ve Birlikte Yaşama Kültürü*" başlıklı konuda Osmanlı Devleti'nde farklı inanç ve kültürlerden insanların birlikte hoşgörü içinde yaşadıkları ifade edilmiş ve Osmanlı Devleti'nin uzun süre güçlü bir devlet olarak varlığını sürdürmesinde farklı kültürlerle hoşgörülü davranmasının etkisi olduğuna vurgu yapılmıştır (Evirgen, 2016: 75). Yabancıların gözüyle Osmanlı yönetim anlayışı içindeki hoşgörü anlatılırken Osmanlı yönetim anlayışı ile Rusya ve Avusturya idarelerine yönelik bir karşılaştırmaya yer verilmiştir (Evirgen, 2016: 75).

Şekil 3 Avusturya’da minareye benzer kuleleri ile bir yapı

“Osmanlı-Avrupa Etkileşimi” başlıklı konuda ise Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetini 15. yüzyılda Balkanlar’a, 16. yüzyılda Orta Avrupa’ya kadar genişletmesiyle Avrupa devletleri ile yakın ilişkiler kurduğundan bahsedilmiştir. Askerî, siyasi ve ticari ilişkilerin de zaman içinde iki uygarlığın birbiriyle etkileşimine neden olduğu ve bu etkileşimde tacirlerin, elçilerin ve seyyahların önemli rol oynadıkları belirtilmiştir. 1665’te Avusturya’nın başkenti Viyana’ya gönderilen Kara Mehmet Ağa’nın elçilik heyetinin de müzik alanında Avrupa’yı etkilediği, heyetin beraberindeki mehter takımının Viyana’da gösteriler yaptığı, Osmanlı müziğinin halk tarafından hayranlıkla izlendiği ve bundan etkilenecek bazı Osmanlı müzik aletlerinin bando ve orkestralarda kullanılmaya başlandığı ifade edilmiştir (Evirgen, 2016: 80). Haydn (1732-1809), Mozart (1756-1791)* ve Beethoven (1770-1827) gibi müzisyenlerin de Osmanlı müzik ve kültürünün tesiriyle eserler yazdıkları belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 80). Mozart’ın ‘Türk Marşı’nı yazarken mehter müziğinden, Beethoven’ın da ‘Büyük Senfoni’ adlı eserinde mehter takımındaki müzik aletlerinden faydalandığı dile getirilmiştir (Evirgen, 2016: 80). Osmanlı Devleti’nin Avusturya’yı mimarî yönden etkilediğini gösteren bir örnek de minareye benzer bir yapının oluşturulması olarak ifade edilmiştir (Evirgen, 2016: 81).

Aynı konuda 17. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Avrupa’da en geniş sınırlarına ulaştığı, ancak II. Viyana Kuşatması’nın Osmanlı Devleti adına başarısızlıkla sonuçlandığı, arka arkaya alınan yenilgilerin ardından 1699’da Karlofça Antlaşması’nın imzalandığı, bu antlaşma ile Avusturya, Venedik ve Lehistan’a önemli topraklar verildiği ve Osmanlı Devleti’nin Avrupa devletleri karşısında üstünlüğünü kaybetmeye başladığı belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 81). 18. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti’nin kaybettiği yerleri geri almaya çalıştığı, ancak Avusturya karşısında başarılı olamayarak 1718’de Pasarofça Antlaşması’nı imzaladığı, bu antlaşmanın imzalanmasıyla Osmanlı ile Avrupa devletleri arasında barış döneminin başladığı, bu dönemin daha sonra ‘Lale Devri’ olarak isimlendirildiği, bu dönemin aynı zamanda Avrupa ile ilişkilerin geliştiği ve kültürel çalışmaların arttığı bir dönem olduğu, Osmanlı Devleti’nin Paris, Londra, Viyana gibi önemli Avrupa

* Diğer besteciler gibi yalnızca mehter müziğinden esinlenmekle kalmayıp, eserlerinde konu olarak doğrudan Türkleri seçen Mozart ile ilgili belirtilmesi gereken ve oldukça dikkate değer bir husus da Türklerle barış sağlamak için var gücüyle uğraşan Maria Theresia’nın ardından iki ülke arasındaki ilişkilerin hayli bozulmuş olduğu bir dönemde, en önemli eseri olan “Saraydan Kız Kaçırma” adlı operasında (1782) hümanizm idealini Türk Paşası Selim üzerinden ortaya koymasındır. Mozart, Avusturya’nın Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerinin bozulmasına rağmen tüm askerî ve siyasi hırsların üstünde Türklere karşı ilgisini barışsever bir şekilde göstermeye devam etmiştir. Sanat ve müzik tarihçisi Cevad Memduh Altar’ın (1902-1995) “Zafer Milletindir” adlı haftalık dergide Mozart’ın Türkiye’ye olan ilgisine yönelik yayımlanan makalesi için bkz. <http://cevadmemduhaltar.com/makale-mozartin-ilgisi.html>, 08.03.2019.

başkentlerine elçiler gönderdiği ve bu elçilerin Avrupa'daki kültür ve sanat etkinliklerini, bilimsel ve teknik gelişmeleri takip edip, Osmanlı'ya aktardıkları ifade edilmiştir (Evirgen, 2016: 81).

Türkler vücut temizliğine çok dikkat ederler. Bundan dolayı sık sık yıkanır. Kibar evlerinde hamamlar vardır. Evlerinde hamamı bulunmayan diğer orta tabakaya mensup Türkler umumi hamamlara giderler.

Ogler Ghislain De Busbecq, Türkiye'yi Böyle Gördüm, s. 112

İstanbul'a doğru ilerlediğimiz sırada, mevsim kış olmasına rağmen, lale, sümbül, nergis gibi çiçeklerin açmış olduğunu hayretle gördük. Lalelerin fazla bir kokusu olmamakla beraber görünüşlerinin güzelliği ve renklerinin çeşitliliğine hayran olmamak mümkün değildir. Türkler çiçeğe aşırı derecede düşkündürler. Güzel bir çiçek için büyük miktarda para vermekten çekinmezler. Bunları çoğu defa bana hediye ediyorlardı.

Ogler Ghislain De Busbecq, Türkiye'yi Böyle Gördüm, s. 35

Şekil 4 Türkiye'yi böyle gördüm

"Seyahatnamelerde

Osmanlı Kültürü" başlıklı konuda Türklerin temizliğe düşkünlüğünden ve hamam kültürünün seyahatnamelerde sıkça yer bulduğundan bahsedilmiştir. Bu hususta Avusturya Elçisi Busbecq'in seyahatnamesinden bir alıntıya yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye'deki bitkileri inceleyen Busbecq'in o dönemde Avrupalıların tanımadığı lale bitkisinin soğanlarını Avrupa'ya götürdüğü ve laleyi Avrupa'ya tanıttığı belirtilmiştir. Busbecq'in Türklerin çiçek yetiştirme tutkusunu nasıl açıkladığına dair bir ifadeye de yer verilmiştir (Evirgen, 2016: 87).

"I. Dünya Savaşı" başlıklı konuda bilimsel ve teknolojik alandaki ilerlemeler sonucunda sanayileşen Avrupa ülkelerinin sömürge ve pazar arayışına girdikleri ve sanayi inkılabının öncüsü olan İngiltere ile Fransa'nın güçlü sanayileri ve geniş sömürgeleriyle Avrupa'nın söz sahibi ülkeleri arasında oldukları belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 164). 19. Yüzyıl sonlarında Avrupa'da güçler dengesinin bozulduğu, İtalya'nın 1870'te, Almanya'nın da 1871'de siyasi birliklerini tamamlayıp önemli devletler hâline geldikleri ve İtalya ile Almanya'nın sanayilerini güçlendirmek için ham madde ve pazar arayışına girdikleri ifade edilmiştir. Ardından İtalya ve Avusturya-Macaristan'ın Üçlü İttifak Devletleri grubunu meydana getirdiklerinden, bu durumun İngiltere ve Fransa'yı birbirine yaklaştırdığından ve aralarına Rusya'yı da alarak Üçlü İtilaf Devletleri grubunu oluşturduklarından, böylece I. Dünya Savaşı'na zemin hazırladıklarından bahsedilmiştir (Evirgen, 2016: 164).

Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan milliyetçilik akımının Avrupa'daki milletlerin kendi bağımsız devletlerini kurmak için harekete geçmelerine yol açtığı, Almanya'nın daha önce Fransa'ya ait olan Alsas-Loren bölgesini işgal etmesinin iki devletin ilişkilerini gerginleştirdiği, Balkan topraklarının Avusturya-Macaristan ile Rusya arasında çekişmeye neden olduğu ve iki devletin de Balkanlara hâkim olmak istemesinin iki ayrı grupta yer almalarında etken olduğu belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 164). Ayrıca 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin hemen her alanda büyük bir değişim yaşadığı, üç kıtada geniş sınırları olan Osmanlı Devleti'nin Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik akımından etkilenen azınlıkların ayaklanmaları ile karşı karşıya kaldığı, başta Rusya olmak üzere, Avusturya-Macaristan, İngiltere ve Fransa'ya karşı önemli topraklar kaybedildiği ifade edilmiştir (Evirgen, 2016: 165).

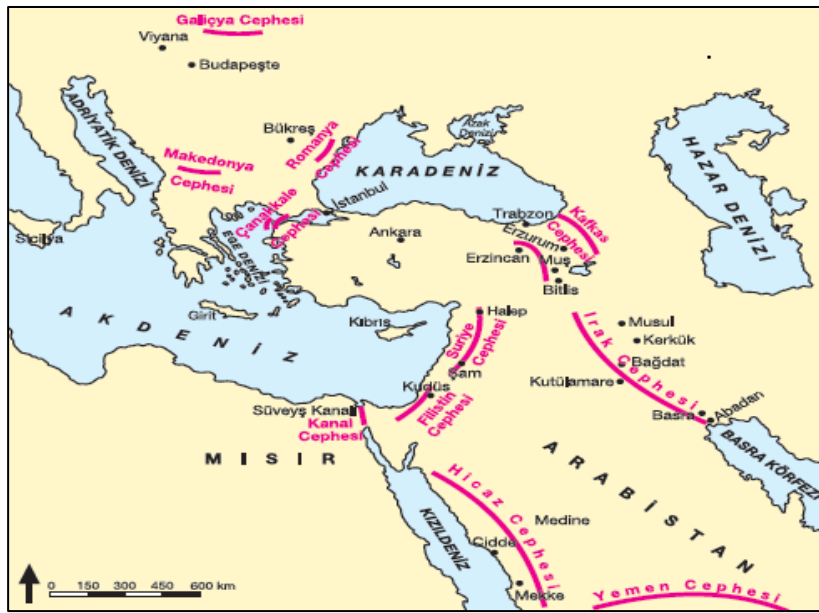
Şekil 5 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Franz Ferdinand

28 Haziran 1914 tarihinde Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi olan Princip tarafından öldürülmesinin ise barut fıçısına dönen Avrupa'da savaşı başlatan kıvılcım olduğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun katillerin Sırbistan tarafından korunduğunu ileri sürerek bu devlete savaş açtığı ve iki devlet arasında başlayan bu savaşın İtilaf ve İttifak devletlerinin de birbirlerine savaş ilan etmeleriyle kısa sürede bir dünya savaşına dönüştüğü belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 166).

Şekil 6 İttifak Devletleri hükümdarlarını gösteren kartpostal

Ayrıca bu savaşla ilgili olarak suikaste uğrayan Velihaht Franz Ferdinand'ın resmi ile I. Dünya Savaşı sırasında basılan ve Sultan V. Mehmet ile İmparator Franz Joseph'in müttefik olarak görüldükleri bir kartpostala yer verilmiştir (Evirgen, 2016: 166).

Şekil 7 I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheleer

Keza aynı konuda I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin savaştığı cephelere ilişkin bir haritaya da yer verilmiş ve Osmanlı Devleti'nin müttefikleri olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Bulgaristan'a yardım amacıyla toprakları dışında bulunan Galiçya, Makedonya ve Romanya cephelerine asker gönderdiği ve bu cephelerde Rusya, Romanya ve Fransa ile savaşıldığı belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 169).

I. Dünya Savaşı'nda yorgunluk ve ekonomik sıkıntıların ilk işaretlerinin ittifak kanadından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan'dan geldiği, ekonomik ve sosyal sıkıntılar içinde olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun barış istediği, Bulgaristan'ın Makedonya Cephesi'nde Fransa ve Sırbistan karşısında yenilerek savaştan çekildiği, bunun üzerine Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle bağlantısının kesildiği, İstanbul'un işgal tehlikesi altına girdiği ve 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf devletleriyle ağır şartlar taşıyan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildiği bilgisine yer verilmiştir (Evirgen, 2016: 171). I. Dünya Savaşı'nın; etkileri günümüze kadar süren önemli ekonomik, toplumsal ve siyasi sonuçlar doğurduğundan, milyonlarca insanın öldüğünden, yaralandığından ya da sakat kaldığından, Avrupa'nın siyasi haritasının yeniden çizildiğinden, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'nin yıkıldıklarından ve Türkiye, Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Estonya, Finlandiya, Letonya, Litvanya, Polonya ve Yugoslavya gibi devletlerin kurulduğundan bahsedilmiştir (Evirgen, 2016: 172).

3.2.2. Avusturya Geschichte und Sozialkunde/Politische Bildung Ders Kitaplarında Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri

3.2.2.1. Zeitbilder 2 (Tarih Öncesi Çağlardan Orta Çağ'a) Ders Kitabı'nda Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri

Zeitbilder 2 ders kitabında yer verilen "*Die Römer erobern ein Weltreich/Romalılar Dünya İmparatorluğu Olma Yolunda*" başlıklı konuda; Romalıların İtalya'yı yönettiklerinden, Kelt istilasından, zaferle sonuçlanan savaşlarla neredeyse bütün İtalya Yarımadası'na hakim olduklarından, lejyon adını verdikleri askerî birlikler oluşturduklarından, Kartaca'yı ele geçirdiklerinden (Wald, Scheucher, Scheipl ve Ebenhoch, 2012: 86), ardından Doğu Akdeniz'de fetihler yapmaya başladıklarından ve neredeyse tüm Akdeniz'e hükmettiklerinden, Alpleri ele geçirdiklerinden, Sezar döneminde tüm Galya'nın zapt edildiğinden ve askerlerin Britanya'ya dahi indiklerinden bahsedilmiştir (Wald ve diğerleri, 2012: 87). MS 2. yüzyılın başında Roma İmparatorluğu'nun oldukça geniş sınırlara ulaştığı ve bundan böyle Roma İmparatorluğu'nun bekasını korumaya çalıştığı, Roma İmparatorlarının MS 395'te Batı ve Doğu İmparatorluğu'na bölünerek idare ve savunmayı iyileştirmeye çalıştıkları, Avrupa Hunlarının birçok Cermen kabilesi halkının göçüne ve aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun yavaş yavaş bozulmasına neden oldukları, Odoaker'in MS 476'da Batı Roma İmparatorluğu'na son verdiği, Doğu Roma İmparatorluğu'nun 1453 yılına kadar ayakta kaldığı ve İstanbul'un fethinden sonra Osmanlıların neredeyse 400 yıl boyunca Güneydoğu Avrupa'ya hükmettikleri belirtilmiştir (Wald ve diğerleri, 2012: 87).

"*Das Oströmische Reich der Byzantiner/Bizanslıların Doğu Roma İmparatorluğu*" başlıklı konuda; göç dalgasıyla Batı Roma İmparatorluğu'nun 476'da yıkıldığı, buna karşılık Doğu Roma İmparatorluğu'nun 1000 yıldan fazla varlığını sürdürdüğü, Konstantinopol'ün Roma İmparatoru Konstantin tarafından MS 330'da Yeni Roma olarak kurulduğu, Avrupa ile Asya arasındaki kara yolu ve Akdeniz'den Karadeniz'e uzanan deniz yolu ile kentin gelişimine ve zenginliklerine önem verildiği ifade edilmiştir. Ardından öğrencilerden bir şehrin nasıl kuşatılabileceğini ve fethedilebileceğini tartışmaları istenmiştir. 1453'te Osmanlıların uzun mücadelelerden sonra Orta Çağ'da Avrupa'daki en kuvvetli surları yendikleri ve artık Avrupa'ya giden yolun Osmanlılar için açıldığı belirtilmiştir (Wald ve diğerleri, 2012: 110).

Şekil 8 Ayasofya Müzesi

Aynı konuda Konstantinopol'ün Hristiyanlığın Doğu merkezi olduğundan, uzun süredir Hristiyanlığın en büyük kilisesi olan ve 5. yüzyılda inşa edilen Ayasofya'nın Konstantinopol'de bulunduğundan, buradan misyonerlerin Güneydoğu Avrupa'daki Slavlara ve Rusya'ya Hristiyanlığı götürdüklerinden, iki önemli misyoner olan Kyrill ve Method'un kutsal yazıları Slavca'ya çevirdiklerinden ve bunun için Yunan harflerinden Kiril alfabesini oluşturduklarından bahsedilmiştir (Wald ve diğerleri, 2012: 111). Daha sonra öğrencilerden bir halkın kültüründe yazının neden önemli bir yeri olduğunu tartışmaları ve bugün Kiril alfabesinin hangi ülkelerde kullanıldığını öğrenmeleri istenmiştir. İstanbul'un Slav dillerinde 'Çarın Şehri' anlamına gelen 'Carigrad' ve bunun Kiril alfabesi ile yazım şekli gösterilmiştir. Ayrıca Konstantinopol'ün İstanbul olduğu belirtilmiş ve eski Hristiyan kiliselerinin camiye dönüştürülerek, minarelerle donatıldığı ifade edilip, bununla ilgili bir görsel yer verilmiştir (Wald ve diğerleri, 2012: 111).

3.2.2.2. Zeitbilder 3 (Yeni Çağ'dan I. Dünya Savaşı'nın Sonuna Kadar) Ders Kitabı'nda Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) İlişkileri

Zeitbilder 3 ders kitabında yer verilen "Eine neue Zeit-die wiederentdeckte Antike/Yeni Bir Çağ-Yeniden Keşfedilen Antik Çağ" başlıklı konuda Orta Çağ'da okuma yazma bilen ve İncil ya da diğer dinî yazıları değerlendirebilecek kişi sayısının oldukça az olduğundan ve Antik yazarların da dinsiz olarak görüldüklerinden okumak için tercih edilmediklerinden bahsedilmiştir. Osmanlıların 1453'te Konstantinopol'ü fethetmelerinin Antik yazıları yeniden modern hâle getirmede bir dönüm noktası olduğu belirtilmiştir. Bu fetih sonrası birçok Yunan bilginin Batı Avrupa'ya ve özellikle İtalya'ya kaçtıkları, bunların eski Yunan ve Romalı yazar ve bilim insanlarından edindikleri bilgilerini buraya taşıdıkları, böylece Orta Avrupa'da Antik'e büyük bir ilgi uyandırdıkları ifade edilmiştir (Scheucher, Wald ve Ebenhoch, 2013: 8).

"Die Europäer entdecken die Welt/Avrupalıların Dünyayı Keşfi" başlıklı konuda; Avrupalıların neden ve nasıl Hindistan'a gitmek istedikleri sorusuna yanıt aranmıştır. Haçlı Seferleri'nden beri Avrupa ile Şark arasında ticaretin geliştiği, Avrupalıların özellikle baharat, ipek ve pamuk talep ettikleri, Osmanlıların 1453'te Konstantinopol'ü fethetmeleriyle Hindistan'a ve Uzak Doğu'ya giden ticaret yollarının engellendiği ve bunun da Avrupalılar tarafından sevilen egzotik ürünlerin oldukça yüksek fiyatlara geleceği anlamı taşıdığı, böylece yeni ticaret yolları arayışına başlandığı belirtilmiştir. Bu hususta Portekizli kaptanların Afrika kıyılarından yola çıktıkları ve 1498'de Vasco da Gama'nın Hindistan'a ulaştığı ifade edilmiştir. Ayrıca 1492'de Kolomb'un da Hindistan'a daha hızlı bir şekilde ulaşmak amacıyla yolculuğa çıktığı bilgisine yer verilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 14).

“... und erbe!/Miras” başlıklı konuda evlilikler yoluyla İspanya, Bohemya ve Macaristan krallıklarının varisliğinin Habsburglara geçtiği ifade edilmiştir. 1526’da Bohemya ve Macaristan kralı Osmanlılarla Mohaç’ta yaptığı savaşta ölünce bu toprakların Habsburglara katıldığı belirtilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 135).

“Glaubensspaltung und Glaubenserneuerung/İnanç Ayrılığı ve Reform” başlıklı konuda Katolik inancı savunan Kutsal Roma İmparatoru V. Karl’ın Luther’in öğretilerinden ve öğretisinin kısa sürede yayılmasından hoşnut olmadığı, ancak o sıra gerek Osmanlılara gerekse Fransızlara karşı savaşta bulunduğu ve Protestanlığı kabul eden prenslerin askerî yardımlarına ihtiyacı olduğundan Lutherilerin dinî özgürlük talepleriyle karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Osmanlıların Viyana’yı ilk kuşatmalarını bitirdikten sonra İmparatorun da Evanjelizm öğretisini yasakladığı ve Luther’in takipçilerinin bunu protesto ettikleri, buna istinaden bugün hâlâ kendilerinin Protestanlar olarak adlandırıldıkları belirtilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 30).

“Österreich wird zu einer europäischen Großmacht/Avusturya Avrupa’nın Büyük Bir Gücü Oluyor” başlıklı konuda; Sadrazam Kara Mustafa Paşa’nın 1683’teki savaşta Osmanlı komutanı olduğundan ve savaş kaybedince Sultanın emriyle boğularak öldürüldüğünden bahsedilip, Kara Mustafa Paşa ile İmparatorluk ordusunun Kahlenberg yamacından Osmanlı askerlerine saldırılarının resimlerine yer verilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 135).

Şekil 9 Kara Mustafa Paşa

Şekil 10 Kahlenberg yamacından yapılan saldırı

Aynı konuda Habsburgların, topraklarının genişlemesiyle Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu gibi iki düşman kazandığı belirtilmiştir. Türklerin Balkan Yarımadası ile Macaristan’ın çoğunu fethettikleri ve 1529’da Viyana’yı ilk kez kuşattıkları, şehri ele geçirememekle birlikte bir tehdit olarak kaldıkları ifade edilmiştir. 17. Yüzyılın ikinci yarısında Türklerin yine büyük bir saldırı başlattıkları, iki ay boyunca şehri kuşattıkları ve İmparator I. Leopold’ün Avusturyalılar, Almanlar ve Polonyalılardan oluşan büyük bir ordu kurmayı başardığı bilgisi verilmiştir. Ardından II. Viyana Kuşatması’nın Viyanalı Osmanlı tarihçisi Richard Kreutel’den alıntılanan Türk günlüğüne göre betimlenmesi ile bu kuşatma hakkında galip Kral Sobieski’nin anlatımına yer verilmiş ve öğrencilerden bu metinleri karşılaştırmaları istenmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 138). Ayrıca 1683’teki Viyana Kuşatması’nın Avusturya ve Avrupa tarihi açısından bir dönüm noktası olduğu, bu tarihe kadar Osmanlıların saldırıya geçtikleri ve Avusturyalıların sadece kendilerini savunabildikleri, bu tarihten sonra artık İmparatorluk ordusunun saldırıya geçtiği, Transilvanya ile birlikte bütün Macaristan, Hırvatistan, Slovenya ve Banat’ı ele geçirdikleri ifade edilmiştir. Bu savaşta Prens Eugen’in de muvaffak bir komutan olarak öne çıktığı belirtilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 139).

“Der Erste Weltkrieg beginnt-Anlass und Ursachen/I. Dünya Savaşı Başlıyor-Sebepler ve Nedenleri” başlıklı I. Dünya Savaşı’ndan bahsedilen konuda 28 Haziran 1914 tarihinde, Bosna’nın başkenti Saraybosna’da

Avusturya Veliahdı Franz Ferdinand'ın eşi Sophie ile arabada dolaşırken Sırp gizli örgütü 'Kara El' üyesi tarafından öldürüldükleri ifade edilmiştir. Bu durumun I. Dünya Savaşı'nın bir tetikleyicisi olmakla birlikte savaşın pek çok nedeni olduğunun bilindiğine dikkat çekilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 122). Silahlanma yarışı, milliyetçilik problemleri, Avusturya'nın 1878'de işgal ettiği Bosna ve Hersek'i kesin olarak İmparatorluk topraklarına katması ve Rusya'nın Slavların koruyuculuğu rolünü üstlenmesiyle Balkanlar'da yaşanan kriz, Avrupa devletleri arasında gittikçe artan güvensizlik ve yapılan gizli antlaşmalar I. Dünya Savaşı'nın nedenleri arasında gösterilmiştir. 1914 yılına gelindiğinde Almanya, Avusturya-Macaristan, Türkiye, Bulgaristan ve İtalya (1915 yılına kadar) ile Fransa, Rusya, İngiltere, İtalya (1915'ten sonra), ABD (1917'den sonra) ve diğer birçok devletin katıldığı I. Dünya Savaşı'nın askerî blokları merkezî kuvvetler ve müttefikler olarak belirtilmiştir (Scheucher ve diğerleri, 2013: 123).

3.2.2.3. Zeitbilder 4 (I. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Kadar) Ders Kitabı'nda Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkileri

Zeitbilder 4 ders kitabında yer alan "Veränderungen in Europa/Avrupa'da Değişim" başlıklı konuda; I. Dünya Savaşı'nda dört büyük güç olan Avusturya-Macaristan, Almanya, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi açıdan değişikliklere uğradıkları, belirgin şekilde parçalandıkları ya da değiştikleri, Habsburg Monarşisi'nin topraklarında yeni devletler ortaya çıktığı, Avusturya'da cumhuriyetin ilan edildiği, keza Almanya'da da Weimar Cumhuriyeti olarak bilinen demokratik bir hükümet biçiminin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'un 14 nokta olarak da bilinen Avrupa'da barışçıl bir düzenin sağlanmasına yönelik fikirlerinden ve ardından müttefik kuvvetler ile merkezî devletler arasında barış antlaşmaları yapıldığından bahsedilmiştir (Ebenhoch, Scheucher ve Wald, 2014: 8).

"Fremdsein in Österreich/Avusturya'da Yabancı Olmak" başlıklı konuda; Avusturya'da tanınan altı etnik gruptan insanların yaşadıklarından, bunlara tanınan haklardan ve bu hakların uygulanmasında siyasi açıdan kimi sorunların yaşanabildiğinden bahsedilmiştir. Avusturya ekonomisinin toparlanma sürecinde konuk çalışanlar olarak özellikle Türkiye'den ve eski Yugoslavya'dan insanlar geldiği ve konuk çalışanların ailelerinin de onları takip ettiği, konuk çalışanların orada çalışan, yaşayan ve vergi veren göçmenler oldukları, bunların çocukları veya torunları her ne kadar Avusturya'da doğup büyüseler de bazen yabancı olduklarının düşünüldüğü ifade edilmiştir (Ebenhoch ve diğerleri, 2014: 148). 1956'da Macaristan'dan yaklaşık 200.000 kişinin kaçtığı ve bu durumda büyük bir yardımseverlik gösterildiği, o zamandan beri mültecilerin, ülkelerinde ölüm veya hapis cezasına çarptırılanların, Irak'tan veya Türkiye'den Kürtlerin, Afrika ya da Uzak Doğu ülkelerinden insanların Avusturya'dan sığınmacı ve iş arayanlar olarak talepte buldukları belirtilmiştir (Ebenhoch ve diğerleri, 2014: 149).

Şekil 11 1914'te basılan bir kartpostal

“Das gemeinsame Haus Europa/Ortak Yurt Avrupa” başlıklı konuda; Avrupa’nın yüzyıllar boyunca savaş hâlinde bulunan bir kıta olduğu, halkların, devletlerin ve hükümdarların kıtayı kendi egemenlikleri altına almak için uğraştıkları, uzun yıllar Avrupa’da birliğin fetih ve üstünlük politikasıyla sağlanmaya çalışıldığı belirtilmiştir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra ise iyice yıpranan Avrupa’da sürekli kan dökülmesine son vermek istendiği, güçlü bir Avrupa hayalinin ancak barış ve anlayış içinde gerçekleştirilebileceğinin kabul edildiği ve Avrupa devletlerinin gönüllü ekonomik ve politik bağlarla yakından bağlı olduklarında aralarında savaşların da artık mümkün olmayacağı düşünceleriyle Avrupa’da birlik temellerinin atıldığı ifade edilmiştir. 1951’de Sovyetler Birliği tehlikesine karşı Batı Avrupa ülkelerini birleştirmesi amacıyla Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nun kurulduğu ve bunun Avrupa birleşmesinin başlangıcı olduğu dile getirilmiştir. Bu hususta 1870/71 Prusya-Fransa savaşının öncesinde basılmış olduğu ve 1914’te tekrar basıldığı belirtilen bir kartpostala yer verilmiş ve öğrencilerden bu kartpostal üzerinden Avrupalı devletler arasındaki ilişkileri değerlendirmeleri istenmiştir (Ebenhoch ve diğerleri, 2014: 98).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkilerinde mücadele ve müttefiklikle geçen tarihî süreç içerisinde askerî ve siyasi pek çok olay yaşanmış olmakla birlikte bunların ders kitaplarına yansısı belirli olaylar üzerinde olmuştur. Avusturya’da Geschichte und Sozialkunde/Politische Bildung dersinde okutulan Zeitbilder 2, 3 ve 4 ders kitaplarında bilhassa İstanbul’un Fethi (1453), I. Viyana Kuşatması (1529), II. Viyana Kuşatması (1683) ve I. Dünya Savaşı (1914-1918) ile ilgili konular temelinde Türklerden bahsedildiği görülmektedir.

Zeitbilder 3 ders kitabında İstanbul’un fethinin; Antik yazıları yeniden modern hâle getirmede bir dönüm noktası olarak ifade edilmesi, Hindistan’a ve Uzak Doğu’ya giden yeni ticaret yollarının aranmasına ve buna bağlı yaşanan diğer gelişmelere olan etkisine değinilmesi (Scheucher ve diğerleri, 2013: 8, 14) Avrupa ve dünya tarihi açısından önemli bir olay olarak ders kitabında yer bulduğunu göstermektedir. Bu hususta Zeitbilder 2 ders kitabında orijinal Hristiyan kiliselerinin camiye dönüştürülerek minarelerle donatıldığının belirtilmesi ve minareleri ile birlikte camilerin gösterildiği günümüz İstanbul’una ait bir fotoğrafa yer verilmesi (Wald ve diğerleri, 2012: 111) ise İstanbul’un Türkler eliyle farklı bir dine, farklı bir kültüre mensup insanlar tarafından ele geçirilmiş olmasından rahatsızlık duyulduğu görüşünü desteklemektedir. Buna karşın İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı’nda Osmanlı Devleti’nde farklı inanç ve kültürlerden insanların birlikte hoşgörü içinde yaşadıkları vurgusunun yapıldığı görülmektedir (Evirgen, 2016: 75).

Zeitbilder 3 ders kitabında V. Karl’ın Osmanlı Devleti ile mücadele hâlinde olduğundan Lutherçilerle olan mücadelesinde farklı bir siyaset izlemek zorunda kaldığının ve gerçek tavrını ancak I. Viyana Kuşatması’ndan sonra koyabildiğinin belirtilmesi (Scheucher ve diğerleri, 2013: 30) Protestanlığın Avrupa’da yayılıp yerleşmesinde, Osmanlıların Habsburglar üzerinde kurduğu askerî baskıya işaret etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu durum ise bugünkü Avrupa’nın siyasi coğrafyası ile birlikte din ve kültür tarihi üzerindeki Osmanlı etkisini gözler önüne sermektedir (Emecen, 2007: 494; İnalçık, 2016: 247-248).

Zeitbilder 3 ders kitabında yer verilen II. Viyana Kuşatması’nın ise Türklerle ilgili en ön planda tutulan konulardan biri olduğu ve bu kuşatmanın gerek o zamana kadar Osmanlılara karşı savunma konumunda bulunan ve bu tarihten sonra saldırı durumuna geçecek olan Avusturya gerekse Avrupa tarihi açısından bir dönüm noktası olarak görüldüğü anlaşılmaktadır (Scheucher ve diğerleri, 2013: 135, 138, 139). Nitekim bu durumun II. Viyana Kuşatması’nın izlerinin hâlâ taze tutulduğuna ve bu olaydan büyük bir övünç duyulduğuna delalet ettiğini söylemek mümkün görünmektedir (Sevük, 1944: 70-71).

Öte yandan Zeitbilder 3 ders kitabında I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı ile Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının aynı safta yer aldıklarının belirtilmesi (Scheucher ve diğerleri, 2013: 123) dışında bu hususta başka bir bilgiye rastlanmaması dikkat çekmektedir. İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı’nda ise bu müttefikliğe daha fazla vurgu yapıldığı görülmektedir (Evirgen, 2016: 166, 169, 171).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet olan Galiçya'da Türk askerinin neden ve hangi amaç uğrunda savaşmış, canlarını feda ettiklerine incelenen Avusturya ders kitaplarında yer verilmesinin hem tarihî bir gerçeğin yansıtılması hem de Türkiye-Avusturya ilişkilerine katkı sağlaması bakımından uygun olacağı düşünülmektedir.

Keza Zeitbilder 2, 3 ve 4 ders kitaplarında Osmanlı ve Habsburg (-Lothringen) ilişkilerinde kültür ve sanat alanındaki etkileşime yer verilmezken, İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı'nda Haydn, Mozart ve Beethoven gibi müzisyenlerin Osmanlı müzik ve kültüründen mülhem eserler yazdıkları belirtilmiştir (Evirgen, 2016: 81). Bununla birlikte Mozart'ın gerçek kardeşlik idealine Türk konulu Saray'dan Kız Kaçırma operası ile yaklaşması (<http://cevadmemduhaltar.com/makale-mozartin-iligisi.html>, 08.03.2019) dikkate şayandır ve sanatın birleştirici gücüne ders kitaplarında daha fazla yer verilmesinin ilişkilere olumlu yönde katkı sağlayabileceği beklenmektedir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı'nda Avusturya Elçisi Busbecq'in Türklere dair izlenimlerinden bahsettiği alıntılara yer verilmesi (Evirgen, 2016: 87) de Avusturyalıların Türklere ilgili olumlu düşüncelere sahip oldukları algısı oluşturduğundan Türkiye-Avusturya ilişkilerine olumlu katkı sağlayabilecek bir örnek olarak göze çarpmaktadır. Buna karşın Zeitbilder 4 ders kitabında Irak'tan veya Türkiye'den Kürtlerin, Afrika ya da Uzak Doğu ülkelerinden insanların Avusturya'dan sığınmacı ve iş arayanlar olarak talepte bulduklarının belirtilmesi (Ebenhoch ve diğerleri, 2014: 149) Türkiye'nin imajını zedeleyebilecek bir ifade olarak dikkat çekmektedir.

Aynı kitapta Avrupa Birliği'nden bahsedilen konuda kullanılan kartpostalın ise (Ebenhoch ve diğerleri, 2014: 98) Türklerin Avrupa kıtasına coğrafi olarak dâhil, ancak kıtanın en göze batan unsuru olarak görüldüğü yönündeki düşüncüyü (Ortaylı, 2018: 183-184) destekler nitelik gösterdiği ve Avusturya'nın, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunda dışlayıcı bir tavra sahip olduğu yönünde olumsuz bir algı oluşturabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Araz, T. (2014). Osmanlı-Avusturya savaşı (1787-1791). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Avusturya Macaristan hükûmeti ve ordusu (1914). Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası.

Beydilli, K. (1991). Avusturya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, 174-177.

Beydilli, K. (2007). Paris Antlaşması. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 34, 169-172.

Bridge, F. R. (2013). Habsburg monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu, 1900-1918. M. Kent (Yay. Haz.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, (A. Fethi, Çev.), İstanbul: Alfa.

Creswell, J. W. (2009). *Research design*. Sage, Thousand Oaks, CA.

Çakmak, Z. (1996). 1875 Hersek isyanı ve Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgali. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Çelebi, S. (2012). *Osmanlı-Avusturya [Osmanlı hanedanı-Habsburg] münasebetleri: Avrupa ile siyasi, kültürel, tarihi ilişkiler*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

Çeliker, F. (1983). *Avusturya'nın ve Türk-Avusturya ilişkilerinin tarihçesi*. Askerî Tarih Bülteni Eki [İkinci Viyana Kuşatmasının 300. Yılı Dolayısıyla], Ankara: Gnkur Yayınları.

Çetinkaya, Y. D. (2004). *1908 Osmanlı boykotu: Bir toplumsal hareketin analizi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dağlar, O. (2006). Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordularının Galiçya Cephesi'ne gönderilmesi ve cephe gerisinde yaşananlar. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 10, 45-76.

- Drekanda, E. (2013). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetiminde Bosna-Osmanlı ilişkileri (1878-1909). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ebenhoch, U., Scheucher, A. ve Wald, A. (2014). *Zeitbilder 4*. Wien: Österreichischer Bundesverlag Schulbuch.
- Eldem, E. (2006). Birlikte yükselen ve çöken imparatorluklar: Habsburglar ve Osmanlıların ortak kaderi. *Türkiye-Avusturya İlişkilerinde Zamana Yolculuk*, İstanbul: Mas Yayınları.
- Elmacı, M. E. (1996). Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı ve doğurduğu tepkiler (1908-1912). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Emecen, F. (2007). Osmanlılar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, 487-496.
- Evirgen, Ö. F. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ekoyay.
- Gay, L. R., Mills, G. E ve Ayrasian, P. (2009). *Educational research*. New Jersey: Pearson Education.
- Gökalp, Z. (1970). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Millî Eğitim Yayınları.
- İnalçık, H. (2016). *Devlet-i âliyye*. C. 4, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Karabıyık, E. Ü. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: Evren.
- Karagöz, H. (2008). 1737-1739 Osmanlı-Avusturya harbi ve Belgrad'ın geri alınması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Keskin, H. (2006). 1914-1918 Osmanlı-Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ilişkileri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Kolçak, Ö. (2012). XVII. yüzyıl askerî gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya savaşları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köhbach, M. (1984). Die diplomatischen beziehungen zwischen Österreich und dem Osmanischen reich (vom frieden von zsitva torok bis zum 1. weltkrieg). *Osmanlı Araştırmaları*, C. 4, 237-260.
- Kurat, A. N. (1993). *Rusya tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kurtaran, U. (2006). *Osmanlı-Avusturya diplomatik ilişkileri (1526-1791)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Mahmud Celâleddin Paşa (1983). Mir'ât-ı hakikat: Târihî hakikatların aynası. (Cilt 1-3), İstanbul: Berekât Yayınları.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. Ankara: BilgeSu.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel.
- Möhring, R. (1978). Die beziehungen zwischen Österreich-Ungarn und dem osmanischen reich 1908-1912. (PhD dissertation) Universität Wien Geisteswissenschaftliche Fakultät, Wien.
- Mufassal Osmanlı Tarihi (1960). C. 4, İstanbul: Baha.
- Nazır, B. (1999). Mülteciler meselesi 1849-1851. (Yayımlanmış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Olaş, Z. (2007). Avusturya-Macaristan imparatorluğu işgalinde Bosna-Hersek. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ortaylı, İ. (2018). *Türkiye'nin yakın tarihi*. İstanbul: Kronik.
- Özensoy, A. U. ve Aynacı, C. (2016). İlköğretim sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı. Ankara: Berkay.

- Özkan, A. (2002). Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakı (5 Ekim 1908). (Yayımlanmış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özsoy, E. (2016). Akdeniz'de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1600: Siyaset-ticaret-ziyaret. (Yayımlanmış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Papp, S. (2013). Zitvatorok antlaşması. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, 472-474.
- Savaş, A. İ. (2002). Osmanlı Devleti ile Habsburg imparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkiler. *Türkler*. C. 9, 555-566.
- Scheucher, A., Wald, A. ve Ebenhoch, U. (2013). *Zeitbilder 3*. Wien: Österreichischer Bundesverlag Schulbuch.
- Sevük, İ. H. (1944). *Tunadan batıya*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Şahin, C. S., Özen, B. ve Midilli, A. (2016a). *İlköğretim sosyal bilgiler 4*. 1. Kitap, Ankara: Koza.
- Şahin, C. S., Özen, B. ve Midilli, A. (2016b). *İlköğretim sosyal bilgiler 4*. 2. Kitap, Ankara: Koza.
- Şahin, C. S., Özen, B. ve Midilli, A. (2016c). *İlköğretim sosyal bilgiler 4*. 3. Kitap, Koza, Ankara.
- Tuncer, H. (2008). Osmanlı-Avusturya ilişkileri (1789-1853). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı tarihi*. C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1995). *Osmanlı tarihi*. C. 4, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Wald, A., Scheucher, A., Scheipl, J. ve Ebenhoch, U. (2012). *Zeitbilder 2*. Wien: Österreichischer Bundesverlag Schulbuch.
- Yılmazata, M. (2013). *Savaşa giden yol: 1908 Bosna-Hersek'in ilhakı*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

İnternet Kaynakları

- Altar, C. M. (2011). Mozart'ın Türkiye'ye yönelik ilgisi. 8 Mart 2019 tarihinde, <http://cevadmemduhaltar.com/makale-mozartin-ilgisi.html> adresinden erişildi.